

KASNOSREDNJOVJEKOVNA NEKROPOLA »GREBLJE« U SELU MALJKOVU

Pretvaranje površine gornjeg toka rijeke Cetine od Ježevića do Peruče u akumulativno jezero radi izgradnje hidrocentrale na Peruči izazvalo je zaštitna iskapanja arheoloških lokaliteta na tom području. God. 1953. Uprava Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika prethodno je izvršila reambulaciju cjelokupnog tog terena i konstatirala veći broj arheoloških položaja,¹ a ljeti god. 1954. započeto je sistematsko iskapanje pronađenih lokaliteta, što se nastavilo g. 1956., a završilo g. 1958. U prvi plan zahvata došli su oni lokaliteti, na kojima su se iskapanja mogla vršiti bez naknade štete privatnim vlasnicima, a to su: javni pašnjaci, pustopoljine (muše) i groblja, a zatim površine s obranim jednogodišnjim plodinama. Tek god. 1958., pošto je investitor ekspropirao čitavu površinu na sektoru artificijelnog jezera, moglo se pristupiti iskapanju i onog privatnog terena, koji je bio zasaden trajnom kulturom.² Tokom radova izišlo je na javu više starohrvatskih lokaliteta, a ovdje ćemo objaviti rezultate istražene nekropole »Greblje« u selu Maljkovu.³

Na jugoistočnom ogranku sela Maljkova, koji se nalazi u dolini, a s desne strane rijeke Cetine nedaleko od nekadašnje postaje Ribarić, uzdiže se iz doline blag pristranak zvan »Greblje«, koji je većim dijelom zasaden vinogradima. Taj je pristranak u stvari izdužni ogranak visoravni, s koje se strmo penje brdo Svilaja. Pristranak je probila stara državna cesta, koja vodi iz Sinja u Knin te na najvišoj njenoj visinskoj točki čini blag zavoj. Upravo na tom mjestu, a uz desnu stranu ceste, nalazi se kuća Milice ud. Bilandžić, koja je u toku posljednjeg rata zapaljena i napuštena. Od te se kuće pristranak blago spušta prema rijeci Cetini, a još blaže s bočnih strana, kuda vodi cesta, a sa zapadne se strane prema visoravni strmo penje. Ta padina najbolje se vidi na sl. 1 (snimljena sa sjeverozapadne strane).

Ispitivanjem terena u vinogradu Marka Bilandžića, koji se nalazi uz spomenutu kuću i cestu, mogla su se na površini vidjeti in situ dva groba, koje

¹ Stjepan Gunjača, Rad Muzeja hrvatskih starina u godini 1953. Starohrvatska prosvjeta ser. III., sv. 5, 1956, str. 214.

² S. Gunjača, Rad Muzeja hrvatskih starina u god. 1954. Starohrvatska prosvjeta ser. III, sv. 6, 1958, str. 229.

³ Rezultati ostalih istraženih lokaliteta na području akumulativnog basena »Peruč« bit će naknadno objavljeni u idućim brojevima ovog glasila.

je vlasnik prilikom obrađivanja zaobilazio.⁴ Nadalje su vlasnici Marko i Milica ud. Bilandžić ispričali, da se god. 1932. za vrijeme krčenja vinograda nalazilo dosta grobova, u kojima je bilo lonaca, a da se tom prigodom grobovi nisu uništavali.⁵

Iskapanja tog lokaliteta vršena su u dva navrata, i to god. 1954. i 1958. Prvim zahvatom rukovodio je direktor muzeja dr. S. Gunjača uz suradnju Julija Grabovca, tadašnjeg kustosa muzeja, Petrića Bartola, konzervatora, a pri početnim radovima bio je prisutan i autor. A nakon izvršene eksproprijacije god. 1958. nastavilo se iskapanjem. Taj rad mi je povjerio direktor Instituta za nacionalnu arheologiju, a prisustvovao je i Dasen Vrsalović, kustos muzeja. Za uloženi trud i pomoć u suradnji i ovim putem im se zahvaljujem.

TOK ISKAPANJA

Radom se započelo 31. VIII. 1954. g. U prvi plan zahvata ušla je čestica Milice ud. Bilandžić, s koje se upravo obrala plodina, i slobodni prostor oko zapaljene kuće, gdje je bila ledina. Mjerenja su vršena na osnovu koordinatnog mrežnog sistema, s koordinatama 5×5 m. Radilo se po sistemu rova na njivi, a na okučistu se odstranjivala zemlja između grobova.

Prvi se rov udario sa sjeverozapadne strane na podanku čestice spomenute vlasnice, a odatle se usmjerio prema spaljenoj kući. Živica se nalazila u dubini od 30–160 cm. U početku nije bilo nikakvih rezultata, osim što se nailazilo na koju čest ljudske kosti, ali što se bliže primicalo prema kući, grobovi su se sve češće pojavljivali.

Malo zatim započelo se iskapanjem ledine s jugoistočne i zapadne strane kuće. Na jugoistočnoj strani naišlo se na skupinu gusto poredanih grobova (grobovi br. 99, 100–126, vidi sl. 2 i 3). Sa zapadne strane između ivice ceste i kuće otkrila se skupina grobova, koji se po svojim oblicima razlikuju od svih grobova otkopanih na ovoj nekropoli (sl. 4). To su grobovi, u kojima je mrtvac bio pokopan u slobodnu raku te sa strane ograđen rijetkim nepravilnim kamenjem. Sva je prilika, da je grobova bilo i pod samom cestom, ali zbog normalnog odvijanja saobraćaja nije se mogla cesta prekopavati.

Kako su se grobovi pronalazili svugdje oko spomenute kuće, a grobovi br. 78, 89 i 98 (vidi plan) bili su jednim dijelom podvučeni pod same temelje te kuće, istražila se i unutrašnjost zgrade, gdje se otkrilo pet grobova (grobovi br. 87, 88, 90, 93 i 94). S obzirom na to, da je ta kuća sagrađena na nekropoli, vjerojatno je, da su mnogi grobovi prilikom kopanja njenih temelja bili potpuno uništeni. Na sjevernom dijelu pristranka grobova je bilo manje.

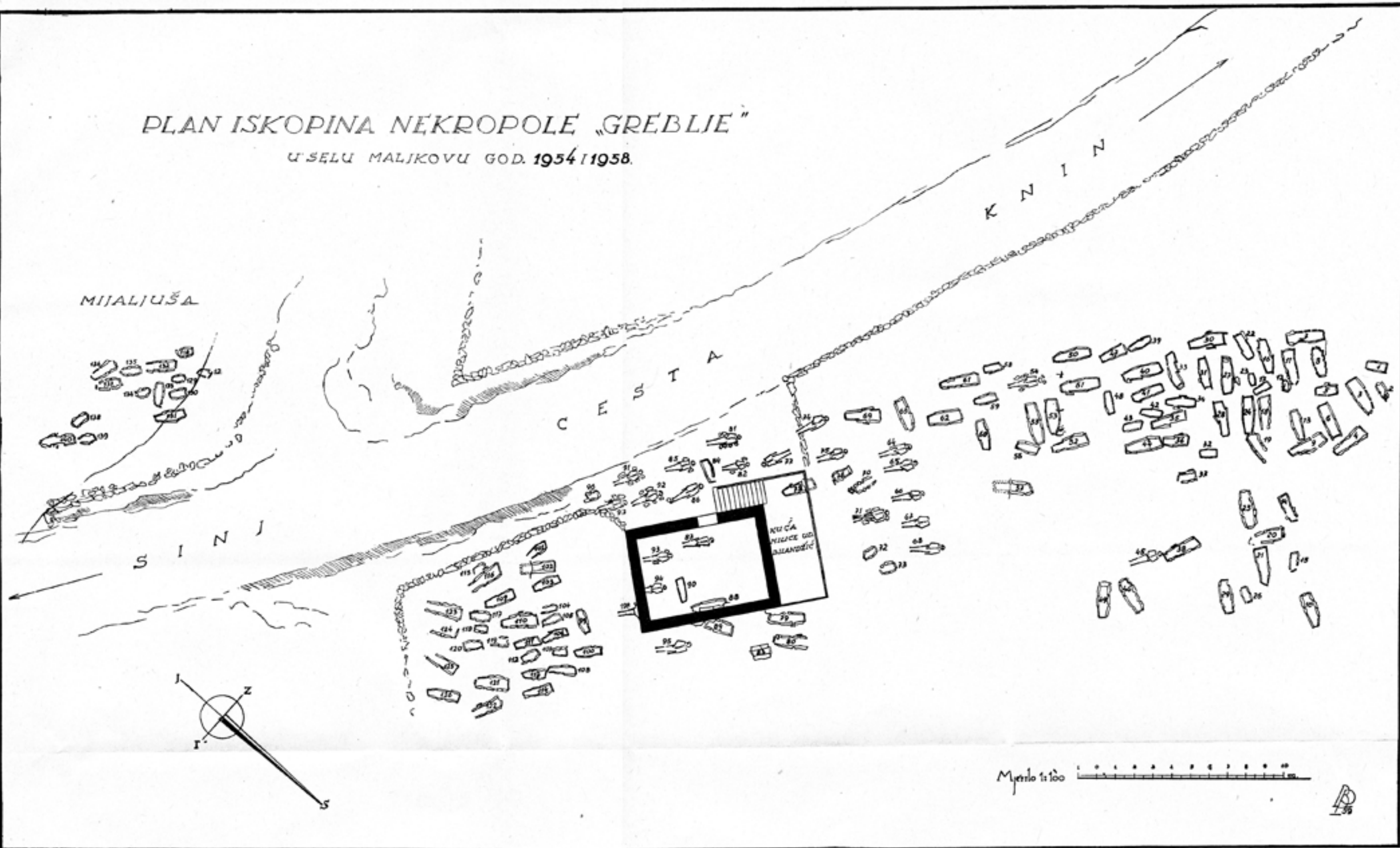
Oko 15 m daleko od ovog položaja s druge strane ceste prema jugu na blago uzdignutom položaju, koji se zove Mijaljuša, otkopana je skupina od 14 grobova (grobovi br. 127–140). To je treća čestica, koja je zahvatila ne-

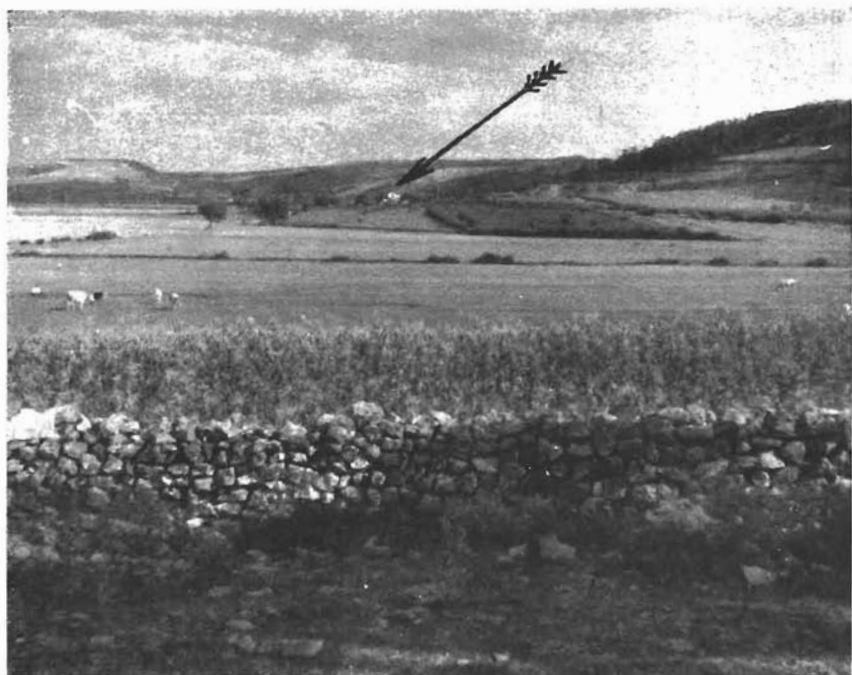
⁴ S. Gunjača, Rad Muzeja hrvatskih starina u god. 1953. Starohrvatska prosvjeta, ser. III, sv. 5, Zagreb, 1956., str. 214.

⁵ S. Gunjača; ibidem.

PLAN ISKOPINA NEKROPOLE »GREBLJE«

U SELU MALJKOVU GOD. 1954/1958.

Sl. 1. Položaj nekropole »Greblje« (Pogled sa sjeverozapadne strane).

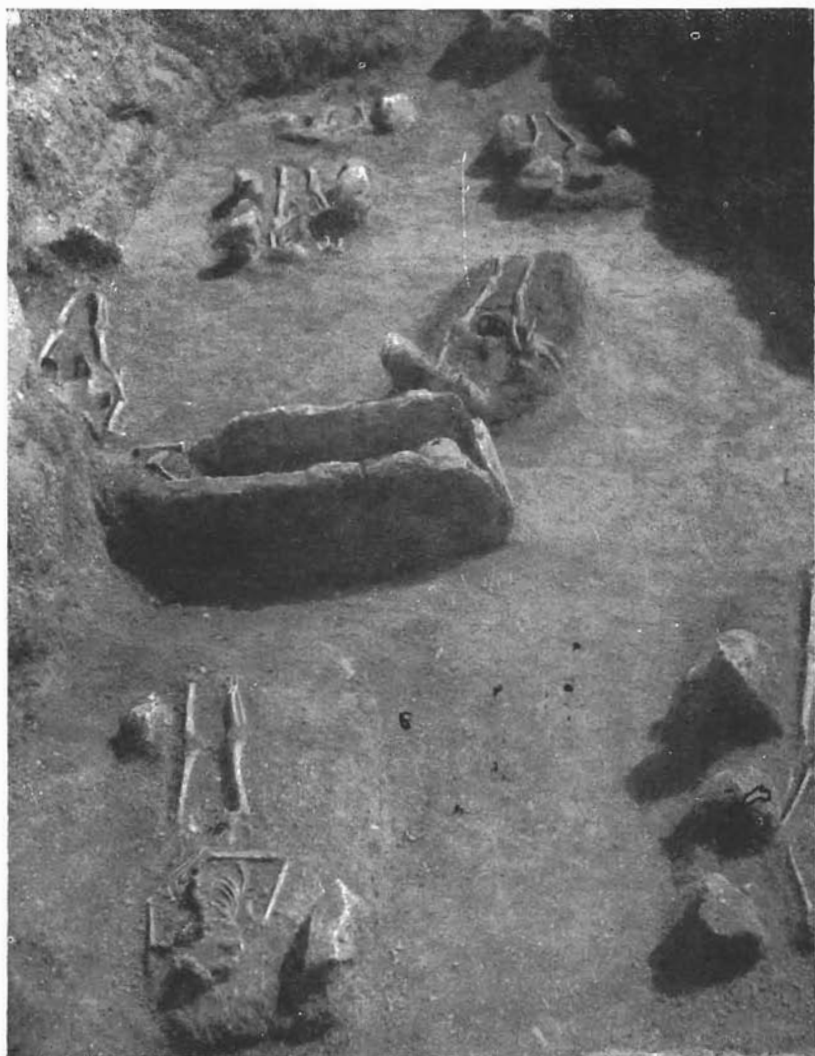
Sl. 2. Skupina otkopanih grobova na jugoistočnoj strani

DUŠAN JELOVINA: *Kasnosrednjovjekovna nekropola »GREBLJE« u selu Maljkovu*

Sl. 3. Skupina raskrivenih grobova na jugoistočnoj strani.

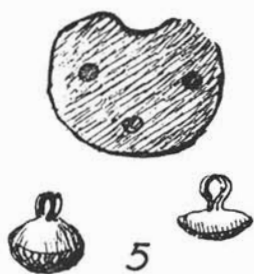
St. 4. Skupina otkopanih grobova na zapadnoj strani.

Sl. 5. Skupina otkopanih grobova na sjeverozapadnoj strani.

Sl. 6. Grob sa skeletom.

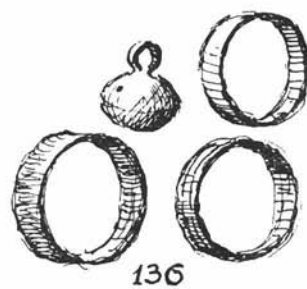
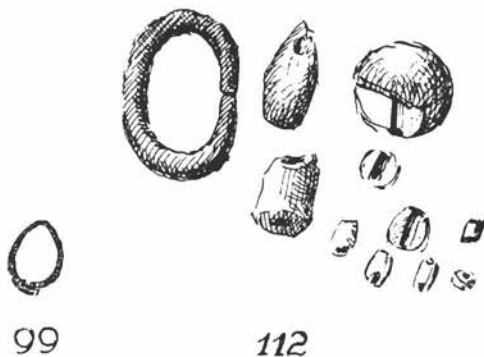
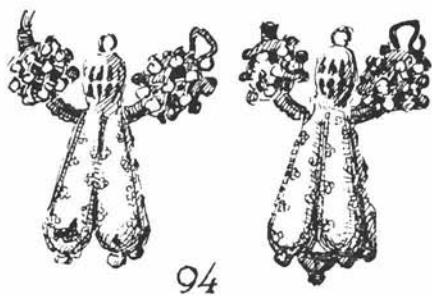
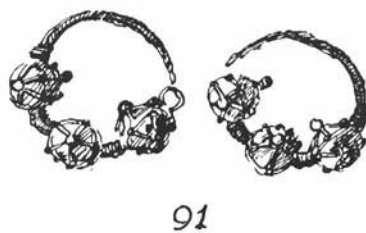
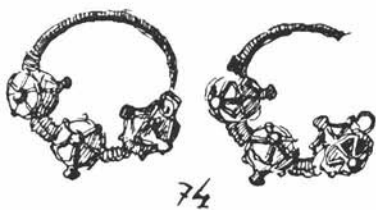
64

68

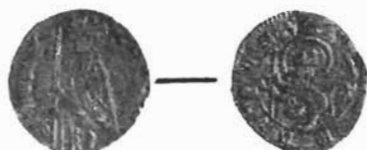
71

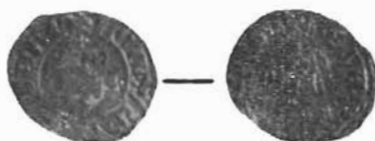
1

2

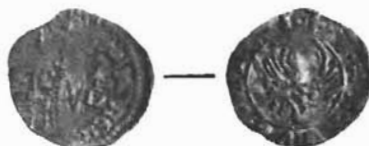
3

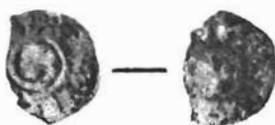
4

5

6

7

8

9

kropolu. Pronađeni su grobovi većinom dječji, a samo br. 132, 140 i 131 pripadali su odraslima. To što su dječji grobovi bili malo udaljeni od ostalih, možemo pripisati mogućnosti, da su se na tom mjestu ukapala nekrštena djeca (novorođenčad). Inače uz male dimenzije grobova dječji karakter odaje nedostatak kostiju, koje su većinom istrulile. Tim prvim zahvatom pronašlo se 106 grobova.

Drugim zahvatom, t. j. nastavkom otpočelo se 7. VIII. 1958. g. Pristupili smo radu s jugoistočne i istočne strane kuće u vinogradu, na položaju, gdje se god. 1954. zastalo, a gdje je bila najgušća skupina grobova. No na naše iznenađenje nije se dalje pronašao nijedan grob. Zbog takva rezultata obustavio se rov, a umjesto rova kopali smo profile po istočnoj strani padine. Kako se ni tu nije pronašao nijedan grob, moglo se sa sigurnošću konstatirati, da se grobovi na toj strani dalje ne prostiru.

Preostalo je još, da se ispita vinograd bivšeg vlasnika Marka Bilandžića sa sjeverozapadne strane kuće, gdje se do njega na njivi Milice Bilandžić godine 1954. udario prvi rov. Tu su se sa sigurnošću očekivali rezultati, jer su se, kako rekosmo, grobovi nazirali na površini, a i tokom rada za prošle kampanje, ali su bili podvučeni pod čokote loze, te se tada nisu mogli otkopavati.

Tu se također kopalo po sistemu rova, kojemu je dubina varirala od 50 do 130 cm. Na tom dijelu izašla su na javu još 34 groba (vidi sl. 5), te kad to pridodamo grobovima pronađenim u godini 1954., dobijamo ukupan broj od 140 starohrvatskih grobova na toj nekropoli.

KARAKTERISTIKA GROBLJA

Grobovi su bili orijentirani u svim pravcima, a ponajviše su bili okrenuti k istoku (49), jugozapadu (31), jugoistoku (28), sjeverozapadu (7), sjeveru (2), jugu (2) i k zapadu (2). U tom pogledu nekropola u Maljkovu znatno odstupa od ostalih poznatih nekropola u Dalmaciji,⁶ gdje su grobovi više ili manje uvijek zadržavali svoj uobičajeni smjer zapad-istok.

Grobovi su se nalazili u različitim dubinama. U najvećoj dubini bio je grob br. 136, a ona je iznosila 150 cm, u najmanjoj se dubini našao grob br. 122, koja je iznosila 15 cm. Najčešća dubina kretala se između 60 do 100 cm.

Veličina grobnica odgovara veličini mrtvaca, pa su prema tome različitih dimenzija. Najmanji je grob br. 12. koji je dug 45 cm, a najveći br. 55 dug 210 cm. Isto vrijedi i za širinu grobova, jer je ona zavisila od oblika tijela. U većini slučajeva širina se grobova do glave pokojnika kretala između 40 do 60 cm, a do stopala 20 do 35 cm.

Na maljkovačkoj nekropoli susrećemo četiri vrste grobova: 1. grobovi u prostoj raci, 2. grobovi u prostoj raci, kojima je skelet sa strane bio ograđen rijetkim nepravilnim kamenjem, 3. grobovi zidani nepravilnim pločama ovalnog oblika i 4. zidani grobovi pačetvrtastog oblika.

⁶ Po orijentaciji grobova nekropola u Maljkovu ima najviše sličnosti s nekropolom u Brnazima kod Sinja. Vidi: S. Gunjača, Starohrvatska crkva i kasnosrednjovjekovno groblje u Brnazima kod Sinja. Starohrvatska prosvjeta, ser. III, sv. 4. str. 104.

Prvi tip zastupaju trinaest grobova (br. 45, 64–68, 74, 75, 77, 87, 94, 95 i 98). U grobu br. 67 nađen je skelet bez lubanje pa se pretpostavlja, da je izvađena prilikom krčenja vinograda.

U drugi tip ide deset grobova (br. 54, 71, 81, 82, 85, 86, 91–93 i 97). Razlika je od prvog tipa u tome, da se mrtvac, pošto je položen u prostu zemlju, ogradio s nekoliko nepravilnih kamenova. Kamenje se obično postavljalo ili samo kod glave i nogu ili mjestimice na bočnim stranama grobova.

Treći tip susrećemo najčešće, ukupno je otkriven 101 grob.

Četvrtom tipu pripada 16 grobova i to su grobovi br. 1, 6, 11, 17, 22, 38, 46, 47, 49, 56, 58, 70, 73, 83, 99 i 107.

Grobovi trećeg i četvrtog tipa bili su načinjeni od vapnenastih ploča različite debljine. Nijedna ploča nije bila klesana, nego su se postavljale onako, kako su se lomile. Obložne stijene grobova sačinjavali su dvije tri, pa i više vertikalno postavljenih ploča u suho. Neke se ploče dodiruju, a neke su rastavljene. Čak ima, iako rijetkih grobova, kojima nedostaje pokoji obložni kamen. Takav je slučaj konstatiran kod grobova br. 80, 104, 115, 119 i 123–125. Grobu br. 80 nedostajala je uzglavna ploča; grobovima br. 104, 123 i 125 donožna; a grobovi br. 115, 119 i 124 bili su obloženi samo s jedne bočne strane. Bit će najvjerojatnije, da su i ti grobovi oštećeni prilikom krčenja za vinograd ili možda pri njegovoj obradi. Kod manjih dječjih grobova obično je sa strane bila samo jedna ploča. Nigdje se nije naišlo na tragove maltera ili na bilo koju drugu spojnu smjesu, čime bi se te ploče spajale. Grobovi su bili pokriveni također sa dvije ili više nepravilnih ploča od istog materijala, a samo grobovi br. 11 i 15 nisu bili pokriveni.

Nijednom grobu nije bilo popločano dno, nego se mrtvac polagao na prostu zemlju. Također nigdje u grobovima nismo susretali tragove drvenog lijesa, a nije bilo ni tragova ugara od gorenog drveta. Problemu postojanja grobnih oznaka ta nekropola nije donijela nikakvih rezultata.

Položaj ruku u grobovima nalazio se u različitim položajima. Tako su kod nekih grobova ruke bile pružene niz tijelo, a većina je imala ruke prekrížene na trbuhu ili na grudima. Bilo je i razlika u jednim te istim grobovima tako, da je kod jednog mrtvaca jedna ruka bila ispružena, a druga je stajala na trbuhu, ili je kod drugog jedna ruka ležala na stidnoj kosti, a druga ispružena, ili su pak kod trećega obadvije ležale na stidnoj kosti.

Prema grobnim ostacima mogao se odrediti spol kod 63 skeleta, od kojih je bilo 30 muških, a 33 ženska skeleta. U nekim grobovima skeleti su zatečeni u vrlo lošem stanju, pa im se spol nije mogao raspoznati, a takvih je bilo u 22 groba. U ostalih 55 grobova bila su ukopana djeca, što predstavlja njihov razmjerno vrlo velik mortalitet, pa se to može dovoditi u vezu s harranjem neke epidemije.

Od 140 grobova, što se našlo u toj nekropoli, u 49 grobova je bilo više skeleta: grob br. 40 imao je osam, a grob br. 62 šest, grobovi br. 4, 18, 30 i 47 pet, grobovi br. 14, 55, 63 i 89 četiri, grobovi br. 6, 9, 13, 22, 25, 29, 34, 58, 102, 122, 123, 132, 135 i 140 po tri, grobovi br. 20, 35, 43, 48, 50, 53, 60, 61, 79, 80, 84, 99, 101, 103, 106–109, 116, 126, 131 i 136 po dva, a u ostalim grobovima bio je ukopan samo po jedan mrtvac. U grobu br. 71 pronašla su se dva skeleta jedan povrh drugoga, donji muški, a gornji ženski

skelet, oba in situ. Vjerojatno je, da se u tom slučaju radi o zajedničkom grobu muža i žene. Identičan takav grob nađen je i na drugim nekropolama.⁷ U ostalim grobovima s više skeleta nalazio se obično po jedan mrtvac in situ, a kosti ostalih skeleta bili su nabacani povrh njega, odnosno do nogu ili sa strane.⁸

NALAZ PRILOGA U GROBOVIMA

Iako se na nekropoli u Maljkovu pronašlo 140 grobova, ipak je njihov inventar vrlo siromašan, jer su svega 32 groba sadržavala priloge, koje ovdje opisujemo po redovnom slijedu grobova.

Grob br. 5. – 1. Bakrena tanka pločica zelene patine. Nađena je na grudnom košu skeleta. Pločica ima oblik raspolovljene jabuke, a na njoj su probušene tri rupice, pomoću kojih se pričvrstila na prsluku i služila kao ukras. Promjer veće osi iznosi joj 24 mm, a manje 18 mm. – 2. Dva bakrena dugmeta zelene patine. Nađena su, gdje i pređašnja pločica. Jedno je dugme dobro sačuvano, a od drugoga je preostao samo gornji dio, koji je jako prignječen. Sačuvano dugme ima oblik razvučene lopte, šuplje je, a na gornjem kraju zaletovana je uška, ispod koje se nalazi jedna mala rupica. Veličina mu iznosi 13 mm, a preostatku oštećenoga 11 mm.

Grob br. 6. Brončani prsten plavkastozelene patine. Nađen je na desnoj ruci. Prsten je lijevan na taj način, da je s unutrašnje strane ruke tanak, a prema vanjskoj strani je sve deblji i širi, a gdje je najširi, nalazi se blago konkavna udubina eliptičnog oblika, u kojemu je bio ležaj oka. Na rubovima te udubine nalaze se preostaci četiriju trokutastih zalistaka, koji su smješteni jedan nasuprot drugomu, a pridržavali su oko. S obje strane eliptične udubine, na najširem dijelu obruča, prsten je ukrašen s dva polja vertikalno urezanih linija. Iznutra je ravna površina, a izvana je ona konveksna. Promjer mu iznosi 18 mm.

Grob br. 7. Bakreni prsten tamnozeleno patine. Nađen na prstu lijeve ruke. Iznutra je ravan, duž vanjske strane uzdižu mu se rubovi tako, da je ta površina u stvari konkavna. Promjer mu iznosi 16 mm.

Grob br. 10. – 1. Brončani prsten tamnozeleno patine. Nađen je na prstu lijeve ruke. S unutarnje strane ravan, a s vanjske je blago konveksan. Čitava vanjska površina ukrašena je ornamentom, na kojemu se raspoznaje cvjetni motiv poput harfe, a ti se motivi ponavljaju kontinuirano. Promjer mu iznosi 16 mm. – 2. Bakreni prsten zelenkaste patine. Nađen je gdje i pređašnji. Iznutra je ravan, a duž vanjske strane urezana su dva žljebića. Malo je deformiran, pa mu je promjer veće osi 19 mm, a manje 17 mm. – 3. Brončani prsten tamnozeleno patine. Nađen je na desnoj ruci skeleta. Na njemu se nalazi okrugli ležaj malo ispupčen, sa četiri mala zaliska, koji

⁷ Ljubo Karaman, Iskopine društva »Bihać« u Mravincima i starohrvatsko groblje. Rad Jugoslavenske akademije, knjiga 268, str. 8, sl. 6.

⁸ Razlog ovakva odnosa u nalazu vidi: S. Gunjača, Starohrvatska crkva i groblje na Lo-puškoj glavici u Biskupiji kod Knina. Starohrvatska prosvjeta, ser. III, sv. 3, Zagreb 1954, strana 25.

pridrđavaju stakleno zrno ųutozelenkaste boje. Prsten je lijevan, tako da mu je obruĉ dosta tanak, a s obje strane nedaleko od oka ima rařirenu plohu srcolika oblika. S unutrařnje je strane skoro ravne povrřine, a s vanjske je blago konveksan. Promjer mu iznosi 19 mm.

Grob br. 16. Bakreni prsten zelenkaste patine. Naĉen je na prstu lijeve ruke. Iznutra je ravne povrřine, a duų vanjske povrřine po sredini mu teĉe usko rebro. Malko je deformiran. Promjer mu se kreće oko 20 mm.

Grob br. 33. Novac ugarsko-hrvatskog kralja Ludovika Anųujskoga. Naĉen je s desne strane glave. Novac je od srebra i dobro je saĉuvan.

Av. U granuliranoj kruųnici ųtit uobiĉajenog oblika sa tri ljiljana uokolo, a uz rub natpis: † LODOVICI. R. VNGARIE.

Rev. Svetac (Ladislav) stoji uspravno, a u desnoj ruci drųi »bipennem« u lijevoj kuglu s kriųem pred prsima. Uokolo natpis: S. LADIS(la)VS. R. (Tabla III sl. 1).

Grob br. 46. Mletaĉki srebrni soldin svijetle patine. Naĉen je ispod vrata.

Av. Duųd kleĉi i s obje ruke drųi vexillum, a uokolo je natpis, koji je zbog trořnosti neĉitljiv.

Rev. U kruųnici je lav u skoku sa zastavom, a oko njega je natpis:

S. MA(rcus) V(eneti)

(Tabla III, sl. 2.).

Grob br. 49. Bakreni prsten tamnozeleno patine. Naĉen je kod lijeve ruke. Iznutra je ravan, a duų vanjske strane po sredini ima rebro kao i onaj naĉen u grobu br. 16. Promjer mu iznosi 16 mm.

Grob br. 51. Novac akvilejskog patrijarha Antonija. Naĉen je kod glave. Novac je srebrn, dosta je ořteĉen i pukao je na dva komada.

Av. U granuliranoj je kruųnici orao s rařirenim krilima, a uokolo je natpis jako alteriran, te se poznaju samo slova:

(a)QV ILE (gen. sis).

Rev. U granuliranoj kruųnici ųtit, a oko njega alteriran natpis, a moųe se ĉitati:

(ant)ONIVS. PATRIA(rca)

(Tabla III, sl. 3.)

Grob br. 53. Novac Ludovika Anųujskoga. Naĉen je uz lijevi bok skeleta. Novac je od srebra, a tamne je patine.

Av. U granuliranoj kruųnici ųtit sa tri ljiljana uokolo. Uz rub teĉe natpis: † LODOVICI. R. VNGARIE.

Rev. Svetac (Ladislav) stoji na nogama, u desnoj ruci drųi »bipennem«, a u lijevoj kuglu s kriųem pred prsima. Uokolo je natpis:

S. LADISLAVS.

(Tabla III, sl. 4.)

Grob br. 55. Mletaĉki srebrni soldin, naĉen pokraj glave.

Av. Duųd stoji uspravno i s obje ruke drųi vexillum, a uokolo je natpis:

† ANDR'9 TAR DUX (= duųd Andrea Contarini)

U polju ispod duųda nalazi se slovo D.

Rev. U kružnici je lav sv. Marka, a oko njega natpis:

† S. MARCV. VEN(eti)

(Tabla III, sl. 5.)

Grob. br. 62. Bakreni prsten tamnozeleno patine. Prsten je prelomljen i oštećen, a jedan djelić mu nedostaje. Nađen je na srednjem prstu lijeve ruke. Iznutra je ravan, a duž vanjske strane urezana su dva žljebića. Promjer mu se kretao oko 18 mm.

Grob br. 63. – 1. Bakreni prsten zelenkaste patine. Nađen gdje i pređašnji. Iznutra je ravan, a duž vanjske strane po sredini urezan je jedan žlijeb. Promjer mu iznosi 16 mm. Dobro je sačuvan. – 2. Brončani prsten tamnozeleno patine nešto deformiran. Nađen je do glave skeleta. Na njemu se nalazi glatka eliptična ploština, koja nije ničim ukrašena. Prsten je lijevan na taj način, da mu je nutarnja strana ravna, a vanjska konveksna. Krajevi su obruča pri eliptičnoj ploštini nešto širi. Dobro je sačuvan, a promjer mu se kreće oko 19 mm.

Grob br. 64. Dvije bakrene deformirane karičice zelene patine, nejednakih veličina. Nađene su s lijeve i s desne strane glave. Krajevi veće karičice ne spajaju se. Druga je od tanje žice, na krajevima se spaja i srcolikog je oblika. Zbog velike deformacije ne može se odrediti promjer.

Grob br. 68. Dvije nejednake srebrne naušnice trojagodnog tipa. Nađene s lijeve strane glave ženskog skeleta. Obadvije su deformirane. – 1. Bolje sačuvana naušnica ima kariku eliptičnog oblika, a promjer veće osi iznosi 20 mm. Na jednom kraju karike nalazi se uška, a na drugom kraju završna kuka je otpala. Na karičici je čvrsto pričvršćena samo jedna jagoda, i to ona do uške. Druga je jagoda teško oštećena s obje strane, gdje je bila pričvršćena uz kariku, pa nije moguće odrediti, da li je pripadala srednjoj ili krajnjoj jagodi. Jedna jagoda svakako nedostaje. Jagode su okrugle i šuplje. Vanjska im je površina razdijeljena u tri jednaka kruga od filigranske žice, koji se međusobno dodiruju, a površina je među njima providena rupicom. Svaki krug je opet razdijeljen s dvije tanke niti na pet jednakih trokutastih polja, a u vrhu, gdje se te niti sastaju, zaletovana je mala bradavica. Sastajalište niti na obodu kruga snabdjeveno je sitnim bradavicama. Dijelovi karičica među jagodama ukrašeni su sa četiri niza sitnih filigranskih zrnaca. – 2. Slabije sačuvana naušnica istog je tipa, ali druge varijante. Razlika je u tome, što su ona trokutasta polja u krugovima išupljena. Površina među krugovima umjesto rupice, koju nalazimo na prednjoj naušnici, ispunjena je malim kružićima također od filigranske žice. Dijelovi karičice među jagodama ispunjeni su lijevanom mrežicom, na kojoj je šest nizova filigranskih zrnaca.

Grob br. 71. Par srebrnih naušnica tamne patine. Nađene su u grobu, gdje su bila dva skeleta, muški i ženski. Nađene su s obje strane glave ženskog skeleta. Po izradi i po veličini potpuno su identične. Jedna je dobro sačuvana, samo što joj je srednja jagoda na sredini probijena, a krajnji je savinuti vrh karičice, koji ulazi u ušku, otpao. Karike su okruglog oblika, a

promjer im je 24 mm. Drugoj je naušnici prelomljen gornji dio karičice, kao i uška, u koju ulazi savinuti vrh igle.

Obje naušnice pripadaju trojagodnom tipu. Na donjem dijelu karike čvrsto su pričvršćene tri jagode. Dijelovi karičice među jagodama koji zadržavaju jagode omotani su tankom filigranskom žičanom niti. Jagode su okrugle i šuplje. Površina im je razdijeljena u tri kružnice od filigranske žice. Svaka je kružnica opet razdijeljena u pet polja od tanke niti oblika laticе cvijeta, koji u svom sastajalištu prelaze u ispupčenu bradavicu, kojoj je ležište napravljeno od tankog žičanog koluta. Između krajeva tih latica i oboda kruga umetnuto je po jedno zrno. Krugovi se na jagodi međusobno dodiruju, a slobodni prostor među njima providen je malim rupicama, optočenim tankom filigranskom žicom.

Grob br. 74. Par srebrnih naušnica s dobro očuvanim tragovima pozlate. Nađene su s lijeve i s desne strane glave. Naušnice pripadaju trojagodnom tipu. Dobro su sačuvane, samo jednoj nedostaje završni dio karičice s kukicom, koji ulazi u ušku. Potpuno su identične izrade kao i one opisane iz groba br. 71. Razlika je samo u tome, što su dijelovi karičice među jagodama ispunjeni sa četiri reda granuliranih zrnaca, a i nešto su manje. Promjer im iznosi 19 mm. Jedna je zatvorena, a može se i otvoriti.

Grob br. 75. Dvije srebrne naušnice tamne patine. Nađene su s jedne i s druge strane glave na položaju uha. Naušnice pripadaju trojagodnom tipu, a po izradi i veličini potpuno su identične. Karičice su okruglog oblika, a promjer im iznosi po 15 mm. Na donjem dijelu karike čvrsto su pričvršćene tri jagode. Dijelovi karičice između jagoda, koji zadržavaju jagode omotani su tankom žičanom niti. Jagode imaju oblik kuglice, a vanjska je površina razdijeljena tankom dvostrukom žicom na dvije polutke, tako da su u svakoj poluci smještena naizmjenično četiri mala trokutića od sitnih granuliranih zrnaca s osnovicom na razdjelnici jagode. Naušnice su zatvorene, a mogu se i otvoriti.

Grob br. 76. Mletački srebrni soldin tamne patine. Nađen je pokraj glave u desnom uglu groba.

Av. Dužd stoji uspravno i objema rukama drži vexillum, a uokolo je natpis, koji je alteriran, te se raspoznaju samo slova:

(m)ICHELE

Rev. U kružnici je lav, a uokolo natpis:

S. MARCVS VENETI

(Tabla III, sl. 6)

Grob br. 79. – 1. Bakreni prsten tamnozelenkaste patine. Nađen je na srednjem prstu desne ruke. Iznutra je ravan, a s vanjske strane blago konveksan. Načinjen je tehnikom kuckanja, tako da su mu krajevi, koji se spajaju, dosta prošireni. Na tom proširenom polju zaletovan je okvir, u kojemu leži stakleno oko. Okvir i oko u njemu imaju oblik kvadra. Oko je napravljeno od stakla, a kroza nj se, u jednom kraju, vidi ostatak tamno-crvene podloge. Prsten je prilično deformiran. Promjer mu se kretao oko 21 mm. – 2. Mletački srebrni piccolo. Nađen pod vratom. (Fragment, novčić je nemoguće bliže odrediti.) (Tabla III, sl. 7)

Grob br. 82. Mletački srebrni piccolo, koji zbog oštećenosti nije moguće pobliže odrediti. Nađen je na grudnom košu skeleta. (Tabla III, sl. 8)

Grob br. 86. Mletački srebrni piccolo, potpuno istrunuo, tako da se jedva raspoznaju neki znakovi. Nađen je na desnoj strani grudnog koša. (Tabla III, sl. 9).

Grob. br. 89. Bakreni prsten tamnozeleno patine. Nađen je na prstu lijeve ruke. Iznutra je ravan, a duž vanjske strane urezana su dva žljebića. Malo je deformiran, a promjer mu se kretao oko 16.5 mm.

Grob br. 91. Par srebrnih naušnica tamnosive patine. Nađene su s jedne i s druge strane glave na položaju uha. Obje su naušnice malko oštećene. Jednoj je prelomljen gornji dio karičice, a drugoj nedostaje uška i savinuti vrh karike, koji ulazi u ušku. Po izradbi su potpuno identične s onim opisanim iz groba br. 71, samo su znatno manje. Karičice imaju oblik elipse, kojoj je veća os u vodoravnom, a manja u vertikalnom položaju. Promjer veće osi iznosi 20 mm, a manje 15 mm.

Grob br. 94. Par srebrnih naušnica tamne patine. Nađene su s jedne i s druge strane glave, na položaju uha. Naušnice pripadaju trojagodnom tipu stim, što im se srednja jagoda preobražava u izduženi oblik poput privjeska. Jedan kraj karike završava s uškom, koja je spljoštena i savinuta u obliku slova S, a objema naušnicama nedostaje gornji luk karičice. Na donjem dijelu karike čvrsto su pričvršćene jagode, prvu zadržava sama uška, treću, na suprotnom kraju, koljence od omotane i zaletovane tanke žičane niti, a srednja je također zaletovana, a prostor na karikama unutar krajnjih jagoda ispunjen je s pet redova filigrana. Krajnje su jagode okrugle i išupljene. Vanjska im je površina providena rupicama, a oko rupica naizmjenično su zaletovane bradavice, kojima je ležaj načinjen od filigranske žice. Takve su bradavice raspoređene u tri niza na svakoj jagodi.

Srednji izduženi ukras sastoji se od četiri stošca, koji se međusobno spajaju, tako da svi skupa opet čine jedno stožasto tijelo. Po hrbatu svakog stošca teku po dvije skupa spojene niti od filigranske žice, te ga tako dijele na dva polja. Unutrašnjost polja ispunjena je s malim trokutićima, što ga čine tri granulirana zrnca, koja se svojom osnovom dodiruju filigranske niti. Pri dnu se svaki stožac zaobljuje i na vrhu zaobljenja strši bradavica. Zaobljenje svih četiriju stožaca na unutrašnjoj strani spaja završna polutka, snabdjevena na vrhu stršecom bradavicom, što je ujedno i završetak stožastog tijela. Gornji završetak, unutar karike, sačinjava mala jagodica jajolikog oblika, koja je providena malim rupicama, a na vrhu je zaletovana uška. Osim što objema naušnicama nedostaje gornji dio karičice, na njima su ponešto oštećene i jagode. Oštećen im je i onaj izduženi ukras, a jednoj nedostaje završna polutka. Promjer pri krajnjim jagodama iznosi im 24 mm, a dužina izduženog ukrasa 38 mm.

Grob br. 99. Bakrena karičica tamne patine, nađena je kod glave. Načinjena je od tanke žice i veoma je deformirana, tako da joj krajevi prelaze jedan preko drugoga. Zbog te deformiranosti ne može se utvrditi promjer.

Grob br. 112. – 1. Bakrena kopča zelenkaste patine. Nađena je na položaju trbuha ženskog skeleta. Kopča je eliptičasta presjeka, koja se prema

spoju tanji. Na mjestu gdje se ta dva kraja spajaju okretala se igla, koja nedostaje. Kopča je duguljastog oblika. Promjer njene duže osi iznosi 17 mm, a manje 11 mm. – 2. Deset komada zrnja od niza, načinjenog od prostije i staklene paste u različitim bojama. Nađena su na položaju vrata. a) Najveće zrno je načinjeno od crne paste, a ima oblik kugle, samo je razbijeno, pa mu jedan dio i nedostaje. Po sredini je bilo probušeno. Promjer mu je iznosio 13 mm. b) Stakleno zrno plave boje kruškolika oblika. Na jednom kraju završava šiljasto. Duž sredine je probušeno. Dužina mu iznosi 13 mm, a promjer na najširem mjestu 8 mm. c) Zrno od žutosive paste, prilično krhko. Po obliku se približava stošcu s krnjim vrhom. Duž sredine je izvrćena rupa. Dužina mu iznosi 12 mm, a promjer na najširem mjestu 10 mm. d) Ostala su zrna po materijalu identična s predašnjim, samo što su znatno manja i po obliku različita.

Grob br. 116. Bakreni prsten tamne patine. Na njemu se vide tragovi pozlate. Nađen je na prstu desne ruke. Iznutra je ravan, a s vanjske strane i duž sredine ima malo rebro. Na obruču je prilemljen okvir, koji ima izrezane rubove poput pile i zavrćene prema ležištu, da zadrže stakleno oko, koje se vjerojatno prepolovilo, pa je gornji dio otpao. Baza je ležišta izvana i ukolo ukrašena sa šest uški u obliku prošupljenog valjka od filigranske žice. Prsten je malko deformiran. Promjer mu se kretao između 19 i 20 mm.

Grob br. 125. Bakreni prsten tamne patine. Nađen je na prstu lijeve ruke. Iznutra je ravan, a izvana blago konveksan. Uz jedan rub s vanjske strane urezan je žlijeb. Prsten je deformiran i zato nepravilna oblika.

Grob br. 132. Bakreni prsten tamnozeleno patine. Nađen je među razbacanim kostima. Na unutrašnjoj strani ruke je uži, a na vanjskoj širi. Izvana i iznutra je blago konveksan. Promjer mu iznosi 17 mm.

Grob br. 136. – 1. Bakreni prsten zelenkaste patine. Nađen je na prstu lijeve ruke. Iznutra i izvana je ravan. Promjer mu iznosi 15 mm. – 2. Bakreni prsten zelenkaste patine. Nađen je gdje i predašnji. Iznutra je ravan, a duž vanjske strane urezana su dva žljebića blizu krajeva. Promjer mu iznosi 16 mm. – 3. Bakreni prsten zelenkaste patine. Nađen je na srednjem prstu desne ruke. Iznutra je ravan, a vanjska strana ima istegnute rubove poput onog prstena opisanog pod br. 7. Promjer mu iznosi 17 mm. – 4. Bakreno dugme, zelenkaste patine. Nađeno je pod vratom. Potpuno je identično s onim opisanim u grobu br. 5, samo je malo veće. Veličina mu iznosi 15 mm.

ZAKLJUČAK

Pitanje datiranja nekropole u Maljkovu predstavlja naročite teškoće, jer se predmeti nađeni u njoj, kao na pr. naušnice i prstenje, ne mogu često sa sigurnošću datirati. Jedan od osnovnih oblika nakita iz Maljkova čine, iako u malom broju, naušnice trojagodnog tipa. Usve je nađeno dvanaest naušnica. Te tipove naušnica Karaman datira u IX.–X. stoljeće.⁹ Vinski podržava njegovu dataciju dopunjujući ga hipotetično, da naušnice troja-

⁹ Lj. Karaman, Starohrvatsko groblje na »Majdanu« kod Solina. Split 1936, str. 14, tabla XXI i XXII.

godnog tipa mogu ići i kasnije u XIII. pa čak i u XIV. stoljeće.¹⁰ Naušnice istog tipa poznate su i s drugih lokaliteta, na primjer iz Biskupije, gdje su nađene u grobu skupa s mletačkim novcem (kovanim g. 1178. i 1289.-1311).¹¹ Slične su našim opisanim naušnicama naušnice nađene u Brnazima kod Sinja s novcem Ludovika Anžujškoga (1342-1382), koje je Gunjača objelodanio i time opovrgao dataciju tog tipa naušnica, koje je Karaman označio IX.-X. stoljećem.¹² Zatim naušnice iz Trilja, datirane X.-XII. st.¹³ Konačno je Gunjača s potpunom sigurnošću utvrdio, da se naušnice trojagodnog tipa protežu u XIV. stoljeće.¹⁴ Naušnice s tri jagode, iako ne posve identične, poznate su i u Srbiji, nađene u nekropoli u Dabrači, koje Garašanin datira u XIII.-XIV. stoljeće.¹⁵

S druge strane dataciju nekropole mogu objasniti i najnoviji utvrđeni rezultati u pogledu tipologije grobova.

Kako smo iz opisa mogli vidjeti, na toj nekropoli susrećemo raznolik oblik grobova: a) prosta raka, b) prosta raka s djelomičnom ogradom od nepravilnog kamenja, c) ovalne, d) pačetvrtaste, pa je ta nekropola zastupana s više oblika grobova, što ih susrećemo u Dalmaciji. Nameće se sada pitanje, kako datirati te grobove. Ako bismo se držali Karamanove datacije, onda bismo proste rake morali datirati u VIII. stoljeće,¹⁶ a proste rake s djelomičnom ogradom kao prelazni tip od zemljanog groba do groba izrađenog iz kamena.¹⁷ Međutim protiv tako rane datacije maljkovačkog groblja govorele bi neke činjenice, i to: 1. Vrlo mali broj nađenih priloga u tim grobovima. Od ukupno 13 grobova u prostoj raci priloga se našlo svega u četiri groba (grobovi br. 64, 68, 74 i 75). Osim toga nije nađen nijedan zemljani lonac, pa nijedan primjerak oružja, što inače karakterizira rani Srednji vijek. Oružje i keramika u staroslavenskim grobovima poslije godine 1000. postaje jako rijetka pojava.¹⁸ Pa i sam Karaman veli: U XI. vijeku u dalmatinskoj Hrvatskoj predmeti u grobovima postaju rjeđi, a njihova izvedba biva sve to slabija.¹⁹ - 2. Mnogo je važniji nalaz mletačkog novca u tim grobovima, (grobovi br. 82 i 86) s djelomičnom ogradom od nepravilna kamenja, koji je kovan u XIII.-XIV. stoljeća, što nam predstavljaju terminus ante quem non.

Sumiramo li naprijed navedene činjenice i k tomu još pridodamo najnovije konstatacije, da se kronologija nekropole ne može utvrditi na osnovu

¹⁰ Zdenko Vinski, Starohrvatske naušnice u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Starohrvatska prosvjeta ser. III, sv. 1, 1949, str. 34-35.

¹¹ V. Marun, Popis naušnica u Prvom muzeju hrvatskih starina u Kninu. Starohrvatska prosvjeta, god. VII, sv. 1, str. 46-47, br. 286 i 289.

¹² S. Gunjača, Starohrvatska crkva i kasnosrednjovjekovno groblje u Brnazima kod Sinja. Starohrvatska prosvjeta, ser. III, sv. 4, str. 126.

¹³ S. Gunjača, Još jedan nalaz starohrvatskog nakita u Trilju, Historijski zbornik I, Zagreb 1948, str. 211.

¹⁴ S. Gunjača, Novi naučni rezultati u hrvatskoj arheologiji, Zagreb, 1959, str. 25.

¹⁵ M. i D. Garašanin, Srednjovjekovno srpsko groblje u Dabrači Starinar knj. V-VI, 1954, 1955. Beograd 1956, str. 203.

¹⁶ Lj. Karaman, Iskopine društva »Bihać« u Mravincima. Rad Jugoslavenske akademije knj. 268, str. 24-25.

¹⁷ Lj. Karaman, o. c. str. 26.

¹⁸ Josip Korošec, Staroslavensko grobišće na Ptujskom gradu 1950, str. 48.

¹⁹ Lj. Karaman, Starohrvatsko groblje na »Majdanu« kod Solina, cit. str. 14.

oblika grobova, ali i sigurnu tvrdnju, da je prelazni tip iz ovalnog u pačetrvasti, pa i u trapezoidni oblik, kakve sve ovdje susrećemo, konstatiran prijelazom iz XIII. u XIV. stoljeće,²⁰ te k tomu dodamo pronadene novce iz XIII.-XV. stoljeća, možemo maljkovačku nekropolu datirati razdobljem od XII. do XV. stoljeća.

RÉSUMÉ

LA NÉCROPOLE »GREBLJE« DANS LE VILLAGE MALJKOVO DATANT DU BAS-MOYEN-ÂGE

La conversion d'une partie de la superficie du cours supérieur de la rivière Cetina en un lac artificiel destiné à la construction de l'hydrocentrale à Peruća a amené la Direction du musée des monuments archéologiques de Croatie à effectuer préalablement des fouilles de protection de toutes les localités de quelque importance archéologique, menacées sur ce territoire. Dans son article, l'auteur expose les résultats des fouilles effectuées dans la nécropole »Greblje« dans le village Maljkovo.

On a découvert et examiné en tout 140 tombeaux. On y rencontre quatre sortes de tombeaux: 1. tombeaux avec une simple fosse, 2. tombeaux avec une simple fosse où le squelette est entouré d'un côté de pierres irrégulières espacées, 3. tombeaux bâtis en plaques de pierres irrégulières de forme ovale, 4. tombeaux en forme de parallélogramme. Le troisième type est le plus fréquent et il compte 101 tombeaux.

Les tombeaux sont orientés dans toutes les directions, mais la plupart est tournée vers l'orient. Les tombeaux se trouvent à différentes profondeurs, le plus souvent entre 60 et 100 cm. Aucun tombeau n'a le fond dallé et on n'a trouvé aucune trace de cercueils en bois. Les squelettes dans les tombeaux sont allongés sur le dos. La position des bras varie: ils sont ou bien allongés le long du corps, ou bien, ce qui est plus fréquent, ils sont croisés sur le ventre ou sur la poitrine. Quelquefois l'un est posé sur l'os du pubis et l'autre allongé, ou bien tous les deux sont posés sur l'os du pubis.

On a trouvé très peu d'objets funéraires dans les tombeaux. Sur les 140 tombeaux on n'a trouvé des objets que dans 32, ce sont: six paires de boucles d'oreille du type trois-grains, 18 bagues, 9 pièces de monnaies venetiennes, anjevines et aquiléennes, trois boutons et quelques grains d'un collier (fig: I, II, III).

La transition de la forme des tombeaux de l'ovale au parallélogramme, ainsi que l'argent frappé à l'époque entre le XIIIème et le XVème siècle amènent l'auteur à dater la nécropole de Maljkovo à partir du XIIIème siècle jusqu'au XVème.

²⁰ S. Gunjača, Novi naučni rezultati u hrvatskoj arheologiji, Zagreb 1959, str. 24 i 25.